

Liisa Misikangas

KAINUUN VESIMYLLYT KYLIEN VOIMAVARAKSI

KAINUUN VESIMYLLYT KYLIEN VOIMAVARAKSI

Liisa Misikangas
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Maaseudun kehittämisen tutkinto-
ohjelma, YAMK
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maaseudun kehittämisen tutkinto-ohjelma, Luonnonvara-alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Tekijä: Liisa Misikangas

Opinnäytetyön nimi: Kainuun vesimyllyt kylien voimavaraksi

Työn ohjaaja: Anu Hilli

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: syksy 2018

Sivumäärä: 35 + 7

Ryhmä Kainuun perinteisiä myllyjä inventoitiin ja kunnostettiin Museoviraston toimesta vuosina 1989–1993. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin näiden vesi- ja tuulimyllyjen nykytilaa, kunnostustarpeita ja käyttöä, sekä etsittiin uusia ideoita myllyjen toiminnan elävöittämiseksi.

Toimeksiantaja oli Kainuun Nuotta ry, joka on Kainuun kylien ja asuinalueiden yhteistyöelin ja edistää toiminnassaan asuinalueiden ja elinkeinon välistä yhteistyötä ja elinvoimaisuutta. Kainuun Nuotan ympäristöhoitotoinä kunnostetaan myös perinteisiä rakennuksia.

Kirjallisuuslähteistä koottiin perustietoa myllyistä ja niihin liittyviä tarinoita kylämatkailun ja kylätoiminnan järjestämisen tueksi. Sähköpostikyselyllä kartoitettiin myllyjen toimintaedellytyksiä, verkostoitumismahdollisuuksia ja uusia käyttöideoita. Kysely lähetettiin myllykyläin, maakunnan ja kuntien toimijoille.

Vastausten perusteella rakennusten kunnostus on kiireellisin tehtävä myllyillä. Vedenvaraiset rakenteet ja perinteiset kattomateriaalit ovat lahoamassa niillä myllyillä, joilla nimettyä vastuutahoa ei ole ollut omalla kylällä. Parhaat edellytykset kylätoiminnan ja matkailun järjestämiseen on Paltamon Rinteen ja Hyrynsalmen Komulan myllyillä kyläin osaajien ja lähiympäristön matkailu- ja elinkeinoelämän vuoksi. Myllyjen väliselle yhteistyölle koettiin olevan edellytyksiä Suomussalmen pohjoisosissa ja Länsi-Kainuun vaaraseudun myllyillä. Uusia ideoita myllyjen käyttöön ei saatu, mutta retkikohteena ja kylätoiminnan paikkoina niitä arvostettiin.

Koottujen tietojen pohjalta laadittiin käsikirja Kainuun Nuotan sisäiseen käyttöön. Käsikirjan tiedot myllyistä, tarinalyhennelmät lähdeviitteineen ja yhteystiedot kyläin osaajiin ovat jaettavissa ja päivitettävissä sähköisessä versiossa.

Vastausten perusteella olisi tarpeen tiedottaa myllyjen tilanteesta ja luoda yhteistyöverkosto myllyjen käytön turvaamiseksi. Myllyjen merkitys paikallisidentiteetille ja kylätoiminnan tapahtumapaikkoina on merkittävä. Uusien käyttöjen ideointi ja tarinoiden keruun jatkaminen lisäisivät myllyjen merkitystä myös kulttuurimatkailun kohteena. Pienet myllyt voivat vesivoiman ensimmäisinä rakennelminä olla museoitumisen sijaan Kainuun kyläin voimavara.

Asiasanat: Kainuu, kylätoiminta, maaseutumatkailu, vesimyllyt

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Rural Development

Author: Liisa Misikangas

Title of thesis: Water Mills in Kainuu—Resource for Active Villages

Supervisor: Anu Hilli

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2018 Number of pages: 35 + 7

A group of traditional water and wind mills was renovated in Kainuu region in 1989-1993. These mills are important buildings to villagers and popular daytrip destinations. The aim of this study was to survey the current condition and facilities of the mills and find new networks and ideas for the future village activities and village travels.

The thesis was ordered by Kainuun Nuotta, which is a regional organization of village and residents' associations. Kainuun Nuotta works for the vitality and livelihood of the rural areas.

Reports of Finnish heritage agency gave basic information about mills and old tales for the story telling on village tours were also found in literature. In the questionnaire survey, sent by email to village, communal and regional actors, was found out that the most urgent action needed is a new renovating tour. Traditional roof materials and underwater structures are damaged.

The best potential to village events and mill tours is in Paltamo Rinne water mill and in Hyrynsalmi Komula water mill. Villagers have the skills to use the mills and guide people. Restaurant and accommodation services are also available. Four northern mills in Suomussalmi and a group of five mills in western hills of Kainuu were seen as possible partners. No new ideas were offered, but the answers pointed out daytrip and village events for the future forms of activity.

The functional product of the thesis is a mill manual. Manual consists of every mill's contact information, technical information and instructions for use. The old stories are included with reference to the original source. Information is easy to update and share by e-book to regional partners.

More information about the ownership and terms of use is needed in the villages. Mills could turn from preserved spots to living cultural heritage through cooperation and developing new ways to use mills and these cultural environments. For this future work it is important to keep on collecting old tales and tradition and use mills to empower the village life again.

Keywords: Kainuu, village activity, rural tourism, water mills

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VESIMYLLYT KYLIEN VOIMAVARANA.....	7
2.1	Kainuun vesimyllyt.....	7
2.2	Kylätoiminta.....	9
2.3	Kulttuuriperintö matkailussa	11
2.3.1.	Kainuun matkailustrategian tavoitteet.....	13
2.3.2.	Oulujoen vesistön kulttuuriperintö.....	14
2.3.3.	Euroopan neuvoston kulttuurireittisopimus	14
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	16
3.1	Kirjallisuuslähteet	16
3.2	Sähköpostikysely myllytoimijoille	17
4	KAINUUN VESIMYLLYJEN KÄYTTÖ JA TULEVAISUUS.....	19
4.1	Myllyjen käyttö viime vuosina	19
4.2	Myllyjen kunto ja ympäristö	20
4.3	Taitoja myllykylillä.....	21
4.4	Verkostoituminen.....	22
4.5	Tulevaisuuden ideointi.....	24
4.6	Käsikirja Kainuun Nuotalle.....	26
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	28
6	POHDINTA	29
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	36

1 JOHDANTO

Kainuun vesimyllyt -hankkeessa kunnostettiin Museoviraston toimesta 1980- ja 1990-lukujen taitteessa kolmetoista erityyppistä myllyä eri puolilla Kainuuta. Mukana oli myös kaksi tuulimyllyä. Myllyt ostettiin nimelliseen hintaan entisiltä myllytaloilta, joille jäi käyttöoikeus ja pieni kunnossapitovelvoite. Tuohon aikaan tarvekäyttö oli jo hiipunut ja myllyillä järjestettiin lähinnä kylätapahtumia ja jauhatusnäytöksiä. Peruskorjauksia ei sittemmin ole tehty suurimmalla osalla myllyistä.

Vuonna 2014 myllyt siirtyivät Senaattikiinteistöjen omistukseen ja vuoden 2018 keväällä Kainuun Nuotta ry osti myllykokonaisuuden. Kainuun Nuotta ry toimii maaseudun kyläyhdistysten ja taa-
jamien asukasyhdistysten kattojärjestönä. Yhdistys on määritellyt tavoitteekseen kehittää asuin-
alueita ja siellä asuvien halukkuutta ja mahdollisuuksia luoda Kainuusta eläväisten ihmisten maa-
kunta. Yhdistys toimii asuinalueiden yhteistyön ja viestinnän, tietotaidon ja maakunnan ulkopuo-
listen yhteyksien kehittämiseksi sekä toimii alueen yhteistyöelimenä. Kainuun Nuotta toteuttaa
alueen ympäristöitä ja vanhojen rakennusten kunnostuksesta yhdistyksellä on vuosien koke-
mus. Myllymiljöössä Kainuun Nuotta voi toteuttaa kaikkia näitä osaamisalueitaan.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää myllyjen kunnostustarpeita ja nykykäyttöä sekä löytää
uusia ideoita myllyjen toiminnan elävöittämiseksi. Lisäksi tuli koota kirjallisuuslähteistä perustie-
toa myllyistä ja niihin liittyviä tarinoita kylämatkailun ja kylätoiminnan järjestämisen tueksi. Näiden
tietojen pohjalta tavoitteena oli laatia myllykäsikirja Kainuun Nuotan sisäiseen käyttöön.

2 VESIMYLLYT KYLIEN VOIMAVARANA

Myllyt sijaitsivat jokien ja purojen varsilla, nykyihmisen katsannossa syrjäisillä kylillä. Aiemmin nämä vesireitit olivat osa uittoväyliä ja kulkureittejä. Tieverkoston kehittyminen ja uiton ja tervakulttuurin loppuminen ovat muuttaneet kulkemisen tapaa, mutta luontokohteina mylly-ympäristöt koskineen ovat nykymatkaajallekin kiinnostavia. Edelleen myllyt määrittävät kylää tai taloa tai myllytaloryhmää maamerkin tapaan.

2.1 Kainuun vesimyllyt

Kainuussa ohra ja ruis ovat olleet keskeiset leipäviljat. Vielä 1800-luvun puolella karjan rehu hankittiin niityiltä ja metsälaitumilta. Karjatalouden arvostus kohosi 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vuosina. Väestö kasvoi, peltoala lisääntyi ja niittytaloudesta siirryttiin tuottoisampaan ja tehokkaampaan peltoviljelyyn. Kaskimailla kasvanut ruiskin tuli peltokasviksi. Sadassa vuodessa siirryttiin niittytaloudesta rehuviljan ja nurmen viljelyyn. (Turpeinen 1985, 340–346.)

Viljan jauhatukseen rakennettiin yleensä useamman talon yhteisiä vesimyllyjä, jotka sijaitsivat yhteismaalla tai erottamattomalla myllypaikalla. Oulujärveen laskevat vesistöt, kehittyvä maatalous ja väestönkasvu loivat otolliset olot myllykulttuurille ja 1800-luvun lopulla Oulun läänissä oli yli 1200 kotitarvemyllyä ja 60 veromyllyä, mikä oli paljon suhteessa muuhun Suomeen. Myllyt olivat pieniä maalaamattomia hirsirakennuksia, harjakaton katteena oli päre tai tuohi. Myllyn lisälaitteen saattoi olla pärehöylä, sahalaite tai jopa generaattori sähkön tuotantoon. Myllyjen käyttö hiipui 50-luvulta alkaen sähkön käytön myötä. Totuttiin myös ostamaan jauhot, leipä ja eläinten rehuseokset kaupasta. (Korhonen 1993, 50, 90–92, 107.)

Myllyt eivät kuitenkaan unohtuneet. 1980-luvulla kylillä heräsi kiinnostus niiden kunnostamiseen. Myllyjen restaurointiavustushakemuksien innoittamana Kainuun puromyllyt inventoitiin Museoviraston toimesta. Kaikkiaan löydettiin vielä 75 myllyä, joista suurin osa oli hierrin- eli härkinmyllyjä, joissa vesipyörän voima välittyi suoraan jauhinkiville. Toiseksi yleisimpiä olivat ratasmyllyt, joiden tehoa lisää välitysjärjestelmä vesirataan ja jauhinkiven välillä. Turbiinimyllyn koneisto oli yleensä tehdastekoinen. Tunnelia myöten ahdettu vesi antoi turbiinimyllyyn lisätehoa. Inventointia seuranneessa työministeriön hankkeessa kolmetoista myllyä kunnostettiin. Kunnostusta varten Mu-

seovirasto osti myllyt. Omistusoikeus siirtyi vain rakennuksen osalta maapohjan omistuksen jäädessä ennalleen. Entisille myllytaloille jäi käyttöoikeus ja pieni huoltovelvoite. Korjatut myllyt sijaitsivat Hyrynsalmen, Kuhmon, Paltamon, Puolangan, Ristijärven, Sotkamon ja Suomussalmen kunnissa. (Korhonen 1993, 35–42,107–121.)

Kunnostustyötä varten myllyt dokumentoitiin tarkasti ja tehtiin kunnostussuunnitelmat. Kunnostusrakka työllisyystöinä koostui ympäristön raivauksesta, siivouksesta, hirsityöstä, vesikattojen uusimisesta, ikkunoiden ja ovien, sekä sisärakenteiden ja koneistojen kunnostuksesta. Myös myllyihin liittyviä ränni- ja patolaitteita, sekä myllysaunoja kunnostettiin. Myllyt koekäytettiin, myllyille laadittiin opasteet ja kunnostuksesta tehtiin kiertonäyttely ja julkaisuja. (Korhonen 1993, 107–117.)

Kunnostuksen jälkeen peruskorjaukset olivat edelleen valtion vastuulla. Myllyjen haltijoille sovittiin vähäiset kunnostustoimet, kuten kivien teroitus tai karistinkepin uusiminen. Yleisöllä tuli olla vapaa pääsy myllylle viitotettuja reittejä, mutta esittelyvelvoitetta haltijoilla ei ollut. Osalle myllyistä osoitettiin yhteyshenkilö kyläläisistä. (Korhonen 1993, 120.)

Kyläseurat ja kotiseutuyhdistykset ovat ylläpitäneet toimintaa myllyillä korjaushankkeen jälkeen. Esimerkiksi Paltamo-Seuran hallinnoiman Rinteen myllyn rakennusten katot uusittiin usean yhdistyksen yhteistyönä vuonna 2013 (Ekomuseo 2018, viitattu 13.2.2018). Mylly-ympäristöt ovat toimineet monien kylätapahtumien, retkien ja yksityisten juhlien paikkana näihin päiviin asti. Jauhasta on osalla myllyistä tehty näytösluonteisena. Viimeiset kotitarvejauhaukset tehtiin suurimmalla osalla myllyistä 1950-luvulla. Pisimpään käytössä olivat Komulan mylly Hyrynsalmella 1980-luvulle, Rekelän mylly Suomussalmella 1970-luvun alkuun ja Karppalan mylly Ristijärvellä kuusikymmenluvulle asti. (Korhonen 1993, 120–146.)

Myllyt rakennettiin aikanaan runsasvetisiin koskiin, joissa oli tarpeeksi tehoa myllyn käyttöön. Tulvalta ja jäältä suojainen, helppokulkuinen paikka oli eduksi ja pitkiin koskiin rakennettiin useita myllyjä. (Korhonen 1993, 45–46.) Saattoipa myllyn paikan osoittaa myllytonttukin, joka lienee tunnetuin hahmo myllyihin liittyvissä kansantarinoissa (Myllyniemi 2013, 122). Edelleen ympäristöt ovat kulttuurimaisemina ja luonnonnähtävyyksinä suosittuja retkikohteita tarinoineen (Suomen vesiputoukset 2018, viitattu 13.2.2018).

2.2 Kylätoiminta

Kylä mielletään perinteisesti maaseutumaisena tilana, vastakohtana kaupunkiympäristölle. Kylän käsite on muodostunut suhteesta kaupunkiin ensin elintarvikkeiden, raaka-aineen ja työvoiman lähteenä, sittemmin myös virkistymisen ja elämänlaadun tuottamisen paikkana kaupunkilaisille. Kyläksi mielletty tila rakentuu sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen tuottamana ja on jatkuvassa muutoksessa ympäröivän yhteiskunnan mukana. Maaseutu ei enää erotu selkeästi maataloustuotannon paikkana ja kyläläisetkin työskentelevät, viettävät vapaa-aikaa ja kuluttavat kylän ulkopuolella. Sitä, mikä kylä sosiaalisena tilana on, määrittävät havaitun, käsitteellistetyn ja eletyn kylän tasot. (Kumpulainen 2012, 32–37.)

Vaikka kylää määrittäviä kyläkauppaa tai koulua ei enää olisi, aktiivinen kylä havaitaan kuitenkin kylätalosta, ulkoilureiteistä tai muista yhteisistä paikoista. Palvelujen kaikkottua myös yhteisöllisyyttä ilmentävä toiminta, kuten kyläkirjojen kokoaminen tai rakennusten vaaliminen tuottaa kylää, elettyä kylää (Kuvio 1). Tämä on usein kyläyhdistysten toimintakenttää, kylätoimintaa. Käsitteellistetty kylä on hallinnon ja tutkijoiden sanoittama kyläkäsitys, jota tarvitaan esimerkiksi maaseutu- ja aluepolitiikan ja maisemasuunnittelun kohteen rajaamiseksi. Tässä työssä käsitteellistetty kylä on erityisesti maaseudunkehittämissuunnitelmien ja kylätoimintaohjelmien kylä, joka määritellään rekisteröidyn kyläyhdistyksen tai -toimikunnan alueeksi ja sen asukkaiksi. (Kumpulainen 2012, 32–37.)

KUVIO 1. Tapahtuma Komulan myllyllä 70-luvulla. Sylvi ja Olli Keräsen kotialbumi.

Nykyisenkaltainen kylätoiminta alkoi kehittyä 1970-luvulla maaltamuuton seurauksena, kun kotikylä haluttiin pelastaa näivettymiseltä. Jo aiemmin aktiivista kansalaisuutta harjoitettiin mm. nuorisoseuroissa, palokunnissa ja moninaisissa yhdistyksissä. Alun kylätoimikunnat ovat muuttuneet kyläyhdistyksiksi, etenkin EU-hankerahoituksen myötä. Kylätoiminnan luonne on vuosikymmenten varrella muuttunut. Työttömyyden, palvelu- ja väestökadon vastavoimaksi syntynyt kylätoiminta on kasvanut kylien kehittämistoiminnaksi. 2000-luvulla kylien odotettiin jo ottavan vastuuta paikallisten palvelujen ja elinkeinojen tuottajana ja kehittäjänä. Suomen kylätoiminta ry laati ensimmäisen kylätoimintaohjelman vuonna 2000 ja ohjelma otettiin myös Leader-ryhmien valtakunnalliseksi ohjelmaksi vuonna 2008. Kylätoiminta on näin osa Euroopan unionin alueen yhtenäistä maaseutupolitiikkaa. Motiivi kylätoimintaan syntyy halusta oman kylän säilyttämiseen ja kehittämiseen. Kaiken takana on sitoutuminen paikkaan, maisemaan, paikan historiaan ja yhteisöön ja paikallisidentiteettiin. Aktiivinen kansalaisuus on vastuunottoa ja sitoutumista. Vaikka motivaatio lähtee kylältä, on vuorovaikutus hallinnon ja kyläyhteisön välillä jatkuva prosessi. (Kumpulainen 2012, 20–27.)

Kylätoiminta on pitkälle hankkeistettu. Kyläkirjat, kylä- ja maisemasuunnitelmat, verkkosivut, tapahtumat, sekä viemäri- ja vesiosuuskunnat ovat olleet tyypillisiä kylätoiminnan aikaansaannoksia. Nykyisessä kylätoiminnassa kehittämistyö tehostuu, mutta toisaalta omaehtoisen toiminnan rinnalle tullut virallinen asema maaseutupolitiikan toimijana vaateineen voi syödä vapaaehtoisuuteen perustuvan toimimisen innoitusta ja näkyy hankeväsymyksenä kyselyissä. Osa kyläyhdistyksistä ei ole aktiivisia ja kylien toiminta kanavoituu osin muihin yhdistyksiin. (Kumpulainen 2012, 20–27.)

Valtakunnan tasolla paikalliskehittämisen ohjelma Voimistuvat kylät - vahvistuvat lähiyhteisöt on jatkoa aiemmille kylätoimintaohjelmille ja ulottuu vuoteen 2020. Kylätoiminnan painopisteinä ovat monialainen kehitystyö, tuloksellinen työnjako julkisen vallan ja kansalaistoiminnan kesken ja paikalliskehittäjien toiminnan edellytysten parantaminen. Tavoitteisiin tähdätään kylä- ja kaupunginosatoiminnan, Leader-työn ja lähidemokratian keinoin. Paikallistoiminnan teemoina ovat yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kylien liiketoiminnan kehittäminen. Yhteisöllisyyden toimenpiteistä nousee esiin tähän opinnäytetyöhön liittyen kyläkohteiden, tarinoiden ja merkkihenkilöiden tuoteistaminen yhdessä kylätoimijoiden, yrittäjien ja asiantuntijoiden kanssa. (Suomen kylätoiminta ry 2018, viitattu 13.2.2018.)

Kainuun kehittämistyötä tekevät yhteistyössä lukuisat eri tahot. Maakunnassa toteutetaan maaseutuelinkeinojen, metsä- ja puutalouden, kylien kehittämisen, bioenergian ja luontomatkailun teemaohjelmia. Kainuun Nuotta ry on kylä- ja asukastoiminnan kattojärjestö, joka yhdessä Kajaanin ammattikorkeakoulun ja ProAgria Kainuu, Maa- ja kotitalousnaisten kanssa muodostaa kyläteemaohjelmaa suunnittelevan ja toteuttavan kylätiimin.

Kainuun kyläteemaohjelman mukaan Kainuussa on laskentatavasta riippuen 120–150 kylää. Näistä kyläyhdistys tai vastaava on 148 kylällä. Kainuussa korostuu maaseutumaisuus, väestön ikääntyminen ja väheneminen. Vaikka tämä kehitys näkyy etenkin syrjäisillä alueilla, löytyy silti poikkeuksia pitkien etäisyyksien takaisista kylistä, joissa väestömäärä on lisääntynyt. Aiempaa teemaohjelmaa toteuttavien kylien kyselyssä vastaajat arvioivat aktiivisen kylän lisäävän alueen kiinnostavuutta asumisen ja yrittämisen paikkana. Hanketoiminnan koettiin vaikuttavan myönteisesti etenkin työllisyyteen ja yritysilmapiiriin ja yhteisöllisyyteen ja hanketoimintakokemukset olivat myönteisiä. Kainuun kyläteemaohjelman 2015–2020 painopisteitä ovat toimiva infrastruktuuri, peruspalvelut, kylien yritystoiminta ja sen toimintaedellytykset, yhteisöllisyys, sujuva arki, ympäristö ja kulttuuri kylien voimavarana. Kulttuurin tallentaminen, esilletuonti ja markkinointi, kylien välinen kulttuurivaihto ja perinnemaisemien vaaliminen on nimetty teemojen alla. (Lukkari & Nieminen 2015, 8-13, 31–33, 53.)

2.3 Kulttuuriperintö matkailussa

Aineellinen kulttuuriperintö on aistein havaittavaa. Sitä ovat esimerkiksi rakennukset, luontokohteet ja esineet, joilla on historiallista, esteettistä tai arkeologista arvoa. Aineettomaan kulttuuriperintöön sisältyy suullinen perinne, ilmaisutavat, sosiaalisen elämän käytännöt, käsityötaito sekä luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvät tiedot ja käytännöt. Aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö ovat vuorovaikutuksessa. Luonnon ja ihmisen vuorovaikutus taas määrittää jonkin paikan kulttuurimaisemaksi. Kulttuuriperinnöksi muotoutuu jokin menneisyyden ilmentymä kuitenkin vasta, kun se jostain syystä valitaan säilyttämisen arvoiseksi. (Ilmonen 2016, 12, 17.)

Esimerkiksi Kainuun myllyrakennukset sinänsä ovat aineellista kulttuuriperintöä, mutta tarinoiden ja jauhatusnäytöksen, eli aineettoman perinnön kanssa ne muodostavat vuorovaikutteisen ja toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Lisäksi mylly-ympäristön luontoulottuvuus on esimerkki luonnonperinnön kulttuurisesta ja sosiaalisesta merkityksestä.

Kulttuuriperinnön toimijoita Suomessa ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, Museovirasto, asiantuntijaryhmät ja monialaiset toimijaverkostot. Useat organisaatiot, kuten museot, arkistot, kirjastot ja oppilaitokset tallettavat ja tutkivat kulttuuriperintöä ja tarjoavat koulutusta. Lisäksi aiheen parissa toimivat yhdistykset, neuvontajärjestöt ja enenevässä määrin sosiaalisen median verkostot. Kulttuuriperintöprosessi on aktiivinen toimintaketju, jossa jokin valittu kohde tulkitaan ja tuotetaan kulttuuriperinnöksi yksilön, yhteisön tai instituution toimesta. Tämä voi perustua yhteisöllisiin ja symbolisiin arvoihin tai taloudelliseen ja elinkeinotoimintaan. (Ilmonen 2016, 13–14.)

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisen yleissopimuksen mukaan kulttuuriperinnön suojelu on sen elinvoimaisuuden lisäämiseksi tehtyjä toimia. Toimijoista nostetaan esille paikallistaso, ryhmät ja jopa yksityishenkilöt. Kulttuuriperinnön säilyttämiseen liitetään vahvasti uudelleen luominen, sen kehittyminen arkisessa vuorovaikutuksessa ympäristön, luonnon ja historian kanssa. (Ilmonen 2016, 12–13.)

Ilmosen (2016,17) mukaan juonellisuus ja tarinallisuus viehättävät ihmisiä ja se on johtanut akateemisen tutkimuksen, museoiden, taiteen ja kulttuuriteollisuuden luovaan yhteistyöhön. Popularisointi tuo parhaimmillaan historiantulkinnan asiantuntijapiireistä suuren yleisön ulottuville.

Hyödyntäessään kulttuuriperintöä matkailuyritykset suojelevat ja uudistavat sitä. Samalla ne kehittävät maaseutualueitaan. Kulttuuriperinnön hyödyntämisessä keskustelua syntyy aidosta ja epäaidosta. Liiallinen tuotteistaminen voi toimia itseään vastaan. Kulttuuriperintökohteet väistämättä muuttuvat ja uudistuvat ajassa eettisten, taloudellisten ja moraalisten voimien vaikutuksesta. Prosesseja voivat ohjata myös poliittiset intressit. Aitouden saavuttamiseen tarvitaan kertomusydin, joka tukee tarinaa. Mylly-ympäristöt ovat siinä mielessä Ilmosen tarkoittamia maantieteellisiä paikkoja, joihin tarinat sitoutuvat. (Ilmonen 2016, 11, 14, 17, 20–21.)

Vaikka matkailu elvyttää ja säilyttää kulttuuriperintöä, on myös keskustelua siitä, kenen ”omaisuutta” se on ja kenellä on oikeus hyödyntää menneisyyttä taloudellisessa mielessä. Kielteiseksi on koettu myös kulttuuri-ilmion tasapäistäminen ja liika popularisointi. Kestäväan matkailuun sisältyvätkin taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen näkökulma. Sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys on mm. paikallista työllistämistä ja paikallisen väestön huomioimista. Ilmosen tutkimuksen mukaan ekologisuus on vahvasti esillä yrittäjien toiminnassa. Ympäristön huomioiminen, kuten lajittelu ja päästöjen huomioiminen ovat tutkimusten mukaan yrittäjille ensisijaista kestävä-

sä matkailussa. Kotiseutuyhdistykset suhtautuvat positiivisesti kulttuuriperintömatkailuun kokien sen hyödyttävän kaikkia toimijoita. (Ilmonen 2016, 22–23.)

Kulttuurimatkailun kehittämisen tavoitteiksi Ilmonen löytää matkailun ja lähialojen strategiateksteistä yhteistyön ja verkostoitumisen matkailu- ja kulttuurialojen toimijoiden kesken. Avainsanoja työssä ovat kestävä kehitys, yrittäjyys, kulttuurin laaja ymmärtäminen, tuotteistus, digitalisaatio, reitit, teemat ja hyvinvointipalvelut. (Ilmonen 2016, 27,28.)

Kulttuuri- ja luontomatkailun suosio on tutkimusten perusteella kasvussa ja paikallinen ympäristö ja kulttuuriperintö nousevat suosiossa ohi viihteen ja festivaalien kaltaisten vaihtoehtojen. Optimistisimmin suhtaudutaan elämys- ja virkistyspalveluiden ja luontoon liittyvien hyvinvointipalveluiden kehittymiseen. (Ilmonen 2016, 29–32.)

2.3.1. Kainuun matkailustrategian tavoitteet

Matkailu on yksi Kainuun kehittämisen kärkiteemoista. Tällä hetkellä Kainuun matkailun pääkohderyhmä ovat perheet ja matkailun vetovoima perustuu erityisesti luontoon ja luontoliikuntaan. Kulttuurimatkailuun liittyen tunnettuja tapahtumia ja kohteita ovat mm. Kuhmon kamarimusiikki, Suomussalmen ja Kuhmon sotahistoriakohteet ja Kajaanin rauniolinna.

Kainuun keväällä 2018 julkaistussa matkailustrategiassa vuosille 2018–2021 tavoitteena on viiden prosentin vuotuinen kasvu yöpymisvuorokausissa. Sitä tavoitellaan saavutettavuuden, markkinoinnin ja matkailutarjonnan uudistamisen ja investointien kautta. Kasvua haetaan etenkin kansainvälisiltä markkinoilta ja päämäärän saavuttamiseksi luonto- ja liikuntatarjonnan rinnalle pyritään lisäämään kulttuuria ja paikallista elämäntapaa sisältäviä tuotteita. Kainuun matkailun vetovoima-alueita ovat Hossan kansallispuisto, Wild Taiga matkailualue Suomussalmella ja Kuhmossa sekä laskettelukeskukset Ristijärvellä ja Ukkohalla-Paljakan seudulla. Lisäksi monipuolisia luonto-, liikunta- ja ostosmatkakohteita ovat Oulujärven ympäristö ja Vuokatti-Sotkamo alue (Kainuun liitto 2018, 5-9.)

Yrittäjiä ja matkailualueita tukevat kehittämisessä kunnat, Kainuun Ely, Metsähallitus, Kainuun Liitto, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kainuun ammattiopisto ja Kainuun Etu oy, joka toimii Visit Finlandin alueorganisaationa. Merkittävimmät rahoittajat strategian toimeenpanossa ovat EAKR-

rahoitus, Manner Suomen maaseudun kehittämisohjelma ja Leader-toimintaryhmät sekä kansainvälinen EU-ohjelmarahoitus. (Kainuun liitto 2018, 9-13, 18–19.)

2.3.2. Oulujoen vesistön kulttuuriperintö

Oulujokivarren kuntien aloitteesta aloitettiin vuonna 2015 esiselvitys Oulujokivarren kulttuuriperinnöstä maailmanperinnön näkökulmasta. Selvitys ulotettiin latvavesille asti, josta nostetaan esiin Kainuun vesimyllyverkosto. Selvityksestä ilmenee vesistön rikas historia, josta mainitaan mm. talonpoikauskulttuuri, tervanpoltto, lohenkalastus ja jokimatkailu, uitto ja lopulta vesivoimarakentaminen. Jälleenrakennuskauden vesivoimalaitokset saivat selvitysprosessissa päähuomion. Verrattaessa maailmanperintöluettelon kriteereihin voimalaitosympäristöt ilmentävät arvojen muutosta ja ovat teknisesti, arkkitehtonisesti ja maisemallisesti arvokkaita. Selvitystyössä paikallisena toimijana oli mukana myös Kainuun Nuotta ry, jonka työtä kulttuuriympäristöjen vaalijana arvostetaan. (Huhmo 2017, 6-7, 22, 37, 98–101.)

Lopulta Oulujokivarren moderni vesivoima-arkkitehtuuri ja toisen selvitystyön kautta Liminganlahden-Olvassuo ovat alueen ehdotukset maailmanperinnön aielistalle kesällä 2018. Aielistalta korkeintaan neljä ehdotusta lähetetään Unescon maailmanperintökeskukselle. (Ympäristöministeriö 2018, viitattu 26.7.2018)

2.3.3. Euroopan neuvoston kulttuurireittisopimus

Suomi liittyi Euroopan neuvoston kulttuurireittejä koskevaan laajennettuun osittaissopimukseen (EPA) vuoden 2018 alusta. Reitit ovat kulttuurin, kulttuuriperintökasvatuksen ja matkailun yhteistyöhankkeita. Sertifioituun reittiin vaaditaan vähintään kolmen maan yhteinen maisemaan, kulttuuriin, kulttuuriperintöön tai traditioihin liittyvä teema. Ensimmäinen kulttuurireitti oli Santiago de Compostelan pyhiinvaellusreitti. Suomeen ulottuu tällä hetkellä Viikinkireitti ja Hansareitti. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, viitattu 15.5.2018.)

Kulttuurireitti voi olla paikkojen verkosto, joka muodostuu historiallisten tai luonnonkohteiden yhtenäisestä joukosta. Taiteellinen tai sosiaalinen teema voi olla myös reitin peruste. Reititys painottaa yhteistyötä niin paikallisella, kansallisella, kuin kansainväliselläkin tasolla kulttuurin esiintuomisessa ja tasokkaiden matkailutuotteiden kehittämisessä. Kulttuurireittejä koskevan sopimuksen

taustaselvityksessä nostetaan esiin Suomen matkailutiet, joiden potentiaalia ei vielä ole hyödynnetty, vaan niiden teema jää kulkijalle tuntemattomaksi viitoituksesta huolimatta. Kainuuta näistä teistä halkovat Tervan tie ja Via Karelia. (Lehtimäki 2018, 34, 42–45.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Kainuun Nuotan toimeksiantona oli koota perustietoa myllyistä, myllytarinoista ja ympäristön edellytyksistä kylätoimintaa ja matkailumahdollisuuksia ajatellen. Perustietoa koottiin kirjallisuuslähteistä ja kyselytutkimuksella haettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Mitä edellytyksiä mylly-ympäristöistä löytyy kylätoiminnan ja matkailun kehittämiseen?

Miten rakentuu myllyn elävyyttä edistävä verkosto?

Mitä ovat vesimyllyjen uudet käytöt?

Tuotoksen sisältöä ideoitiin kahdessa palaverissa 2017 syksyllä ja työn edistymistä seurattiin tapaamisessa helmikuussa 2018. Sähköpostin käyttö kommunikointiin työn aikana ja etenkin kyselyn jakamisessa tiedostettiin riskiksi alusta alkaen, mutta dokumentoinnin ja välimatkojen vuoksi se oli hyvä ratkaisu.

3.1 Kirjallisuuslähteet

Myllyistä koottiin Museoviraston 1989–1993 toteuttaman kunnostusprojektin aikana yksityiskohdasta tietoa ja tehtiin kunnostussuunnitelmat mittapiirroksineen ja työselityksineen arkkitehtuuri-toimiston työnä. Kainuun museon käsikirjastossa on luettavissa museoviraston julkaisut Kainuun vesimyllyjen inventointiraportti ja Kainuun vesimyllyt: korjaustyöselitys.

Tärkeänä lähteenä myllyjen perustietoa kokoavassa käsikirjassa käytettiin Teppo Korhosen teosta: ”Vesimyllyt: historia, rakenne, käyttö ja kunnostus”. Teoksesta selviää myllyjen rakennustapa, myllyjen historia ja myllykulttuuri projektin aikaisten tutkimusten ja kirjallisuuslähteiden pohjalta. Myös kuntien kulttuuriympäristöohjelmia käytettiin lähteenä, sillä niistä selviää, kuinka myllyt liittyvät alueen muuhun kulttuuriperintöön antaen historian ja paikan perspektiiviä.

Myllyihin liittyvien tarinoiden osalta perehdyttiin Myllyniemen tarinakokoelmiin. Ylä-Kainuun seuduilta on kulttuuriantropologi Satumaarit Myllyniemi koostanut tarinakokoelmat Hevosenkengän muotoisia päiviä ja Korpimuseo, joissa kansantarinat vesimyllyistä myllynhaltijoihin ja arkisine sattumuksineen ovat hyvin esillä lähinnä Komulan ja Korkialehdon myllyjen osalta. Korpimuseo on luettavissa myös sähköisenä ja siinä käytössä olevalla sanahallalla aiheesalaus on sujuvaa.

Lisäksi Kyläyhdistysten tarinapiireissä on viime vuosina kirjoitettu kyläkirjoja, joista esimerkiksi Väisälä-Kytömäen kylän tarinoissa on Komulan ja Korkialehdon myllyihin liittyviä kertomuksia. Kalevi Härkösen kaunokirjallinen Takanakulkija taas kertoo Komulan myllyyn liittyvää muistitietoa, joka on ryödytetty kerronnallisilla lisukkeilla. Samat tarinat toistuvat eri lähteissä, osin muutaman sanan tai yksityiskohdan eroilla.

Kirjoissa tarinat on kirjoitettu entisajan iltapuhdetöiden lomassa kerrottuun muotoon. Kainuun Nuotan käsikirjaa varten tarinoita lyhennettiin, tavoitteena helposti poimittavia palasia esimerkiksi opastustuokiota varten. Lähdeviite merkittiin tarinalyhennelmän oheen, jotta syvempi tutustuminen tarinaan on helppoa. Aineiston laajuuden vuoksi kaikkien myllykylien tarinoita ei opinnäytetyön puitteissa saatu koottua. Osalla kylistä lienee vielä tarinoita, joita ei ole merkitty muistiin.

3.2 Sähköpostikysely myllytoimijoille

Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään myllyjen nykytilannetta ja edellytyksiä toiminnalle tulevaisuudessa (liite 1). Kysely jakaantui neljään osaan: perustiedot vastaajasta, myllyn käyttö viiden viime vuoden aikana, myllyjen toimintaa edistävät rakenteet ja verkostot ja myllyjen tulevaisuus.

Perustietona pyydettiin vastaajan suhde valitsemaansa myllyyn, kuten omistajuus, harrastuneisuus tai viranomaisasema. Lisäksi kysyttiin vastaajan roolia, kuten kunnossapitäjä, avaimenhaltija tai tapahtumiin osallistuja. Kummassakin kysymyksessä oli myös vapaasti täytettävä vaihtoehto. Myllyn käytöstä ja tulevaisuudesta oli 14 valintakysymystä ja tulevaisuutta koskien kirjoitustilaa ideoille ja tilaa sanalliselle palautteelle, esimerkiksi tarinoiden muisteluun.

Kylätoimintaan ja matkailuun liittyen kysyttiin kohteen sijainnista suhteessa ravitsemus- ja majoitustiloihin, liikkumisen edellytyksiä, tiloja ja rakenteita vierailukäytön näkökulmasta, saavutettavuutta ja opastusta. Lisäksi selvitettiin olemassa olevia verkostoja ja tulevaisuuden yhteistyömahdollisuuksia. Lähimyllyn valinneilta kysyttiin luontevia yhteyksiä myllyjen kesken.

Lisäksi selvitettiin opastukseen, jauhatukseen, myllyn huoltoon, tarinankerrontaan ja matkailupalveluihin liittyviä taitoja. Henkilökohtaisella tasolla kysyttiin, mihin toimintaan vastaajalla olisi halua osallistua. Myllyn nykykäytöstä ja tulevaisuudesta vastausvaihtoehtoina annettiin talkoot, erilaiset

tapahtumat ja palvelut, opastetut kierrokset, perinnerakentamisen koulutus, jauhatus ja uusien ideoiden kehittäminen. Vapaaseen kirjoittamiseen oli runsaasti tilaa.

Kysely lähetettiin myllyryhmän kylien kyläyhdistyksille ja kyläseuroille, kotiseutuyhdistyksille, myllyn sijaintikunnan kulttuuri-, sivistys-, elinkeino- tai ympäristötoimen viranhaltijoille, museoiden toiminnasta vastaaville tahoille, matkailuoppaille, yrittäjäyhdistyksille ja maakuntatason maaseudun neuvonta- ja edunvalvontayhdistyksille saatekirjeen kera (liite 2). Kyselyä pyydettiin lähettämään edelleen myllyistä mahdollisesti kiinnostuneille tai niitä käyttäville tahoille, etenkin entisille myllytaloille.

Kysely lähti sähköpostina Kainuun Nuotan kautta ja tarvittaessa se lähetettiin myös paperisena. Vastausaikaa annettiin kaksi viikkoa ja muistutus kyselyyn vastaamisesta lähetettiin vastausajan puolivälissä. Ensimmäisellä viikolla kyselyn lähettämisen jälkeen kävi ilmi, ettei sähköposti mennyt kaikkiin osoitteisiin. Tarkistusten jälkeen tekniset ongelmat saatiin korjattua ja kyselyyn vastasi palautuspäivämäärään mennessä 21 vastaajaa.

4 KAINUUN VESIMYLLYJEN KÄYTTÖ JA TULEVAISUUS

Kainuun vesimyllyjen tilannetta selvittävään kyselyyn saatiin 21 vastausta. Vastaukset koskivat kahdeksaa eri myllyä, kun myllyvaihtoehtoja oli neljätoista. Lähimyllyksi nimettiin useimmin Kolumulan mylly Hyrynsalmella ja Rinteen mylly Paltamossa. Kuhmon, Puolangan, Ristijärven ja Suomussalmen myllyihin liittyi vain yksittäisiä vastauksia. Kuhmon, Sotkamon ja Kajaanin alueen myllyjä jäi myös ilman vastauksia. Yksi vastaaja ei nimennyt lähimyllyä. Innokkaimmin kyselyyn osallistuivat alkuperäiset myllyjen osakastalojen jäsenet, myllykylän asukkaat, yhdistystoimijat ja viranomaistahot. Vastausvaihtoehdot tosin olivat samassa kysymyksessä kyselyyn vastaamisen nopeuttamiseksi ja helpottamiseksi, joten vastaajan asema saattoi sopia useampaan vaihtoehtoon. Alueen yrittäjiltä vastauksia ei saatu.

Kaikissa kysymyksissä, missä vaihtoehtona oli ”en osaa sanoa”, näiden vastausten määrä nousi merkittävästi esiin. Myllykyläien ulkopuolella asuvia vastaajia oli silti vähemmistö vastaajista, joten myllyn kaukainen sijainti ei selitä näiden vastauksien määrää.

4.1 Myllyjen käyttö viime vuosina

Vastaajista 50 % kertoi retkeilevänsä myllyillä. Tapahtumiin osallistuneita oli myös puolet vastaajista. Viidesosa järjesti tapahtumia ja avaimen haltijuus ja vieraiden opastaminen olivat seuraaviksi useimmin valitut tehtävät. Myllyjä käytettiin yhdistysten ja yritysten vierailukohteena, mutta yleisimmin yksityisiin retkiin. Viljan jauhatus, perinnetiedon keruu ja myllyn kunnostus olivat myös olleet vastaajien tehtäviä. Ympäristönhoitotöitä, kuten aurausta tai jätehuoltoa ei kukaan vastaajista rastiintanut. Vapaassa palautteessa tuotiin esiin myllyjen ja mylly-ympäristön käyttö geokätköilyyn ja osuuskuntatoimintaan.

Jauhatuskäyttö oli kyselyn perusteella vähäistä, samoin kylätapahtumien järjestäminen. Vain yhdessä vastauksessa todettiin kylätapahtuma järjestettävän myllyllä vuosittain. Mikäli jauhatustoimintaa tai kylätapahtumia oli myllyillä järjestetty, niitä oli järjestetty harvemmin kuin vuosittain. Yleisimmin jauhatusta tai tapahtumia ei myllyillä ollut järjestetty lainkaan viiden vuoden aikana. Voimanottoa perinteisiin pärehöylään tai muihin vastaaviin tarkoituksiin ei ollut havaittu.

4.2 Myllyjen kunto ja ympäristö

Myllyjen kehittämis- ja korjaustoimien suhteen kunnostusten puute (Kuvio 2) viiden vuoden jaksolla nousi vastauksissa merkittävästi esiin. Toisaalta kunnostus, perinnetiedon kokoaminen ja muu hanke oli toteutettu osalla myllyistä. Kunnostuksista mainittiin katon, padon ja huoltorakennusten korjaus ja kevyet ympäristön siistimistyöt. Avoimissa vastauksissa mainittiin Museoviraston rahanpuute ja Senaattikiinteistön osalta, ettei lupaa korjauksiin ole saatu.

KUVIO 2. Huovilan tuulimyllyn pudonnut siipi. Valokuva Liisa Misikangas 2018.

Vastausten perusteella kiireisin kunnostustarve oli kattojen korjaus. Kysymys herätti vastaajat myös vapaan sanan käyttöön ja lukuisat myllyrakenteet nousivat huolenaiheeksi. Lattia, ränni ja pato olivat rakenteita, joiden korjaustarve tuotiin esiin. Yleensäkin rakenteet, jotka olivat veden vaikutuksen alaisina, tarvitsisivat korjausta. Koko kysymyssarjan vastausten perusteella myllyillä voi olla epäselvyyttä maanomistuksesta. Sen selvittäminen nousi esiin myös kunnostustarveky-

symyksen yhteydessä. Maanomistus, rakennusten omistus, käyttöoikeus ja hoito ovat monella myllyllä eri tahoilla.

Opasteet tulotielä, lähiparkkipaikka ja nuotiopaikka mainittiin useimmin myllyn käytön edellytyksistä. Esteetön kulku mainittiin vain Paltamon Rinteen myllyyn ja Puolangan Paasikosken myllyyn vastaajien näkemyksissä. Esteetön koskinäkymä (Kuvio 3) toteutui Ristijärven Karppalan ja Hyrynsalmen Komulan myllyllä. Vastaajien mukaan useilla myllyillä oli mahdollisuus kalastukseen ja virkistäytymiseen retkeilyreitillä. Myllärintuvan vuokraus oli mahdollista yhdellä kohteella.

KUVIO 3. Karppalan myllyn koskinäkymä maantiesillalta. Valokuva Liisa Misikangas 2018.

4.3 Taitoja myllykylillä

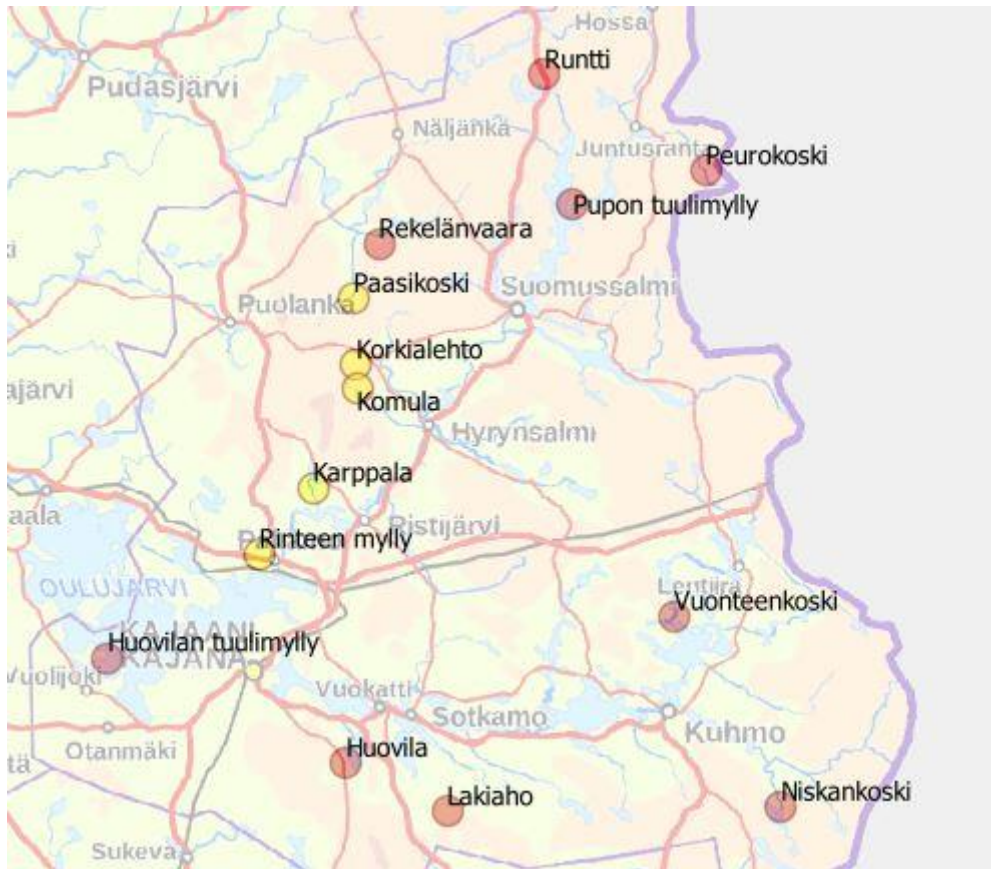
Taidoista useimmin valittuja olivat vieraiden opastaminen ja jauhatustaito, mutta tarkemmassa tarkastelussa jauhatustaito kohdentui Paasikosken, Komulan, Rekelänvaaran ja Rinteen myllyille. Vieraiden opastamisen taidon vastaajat mainitsivat lähes kaikilla myllyillä. Traktorityön taitajia asui lähes kaikilla myllykylillä. Komulan ja Rinteen myllykylien tarjonta oli laajin sisältäen edellisten lisäksi kahvituksen ja ruokailun järjestämisen myllylle, tarinankerronnan ja musiikin esittämisen ja lähietäisyydellä kahvila- tai ravintolatoiminnan. Komulan myllyn seudulla oli lisäksi tarjolla majoitusta ja kanootti- tai venevuokrausta.

4.4 Verkostoituminen

Museovirasto ja kyläyhdistys olivat lähes kaikkien vastaajien mainitsemia yhteistyökumppaneita. Myös kunnan ja Kainuun Nuotan kanssa oli tehty yhteistyötä. Yksittäisvastauksissa mainittiin kotiseutuyhdistys ja myllyosuuskunta. Komulan myllyn yhteistyöverkosto oli laajin. Joukkoon kuului kunta, Maanmittauslaitos, Metsähallitus, osakaskunta, yritykset, toinen mylly, myllytalot, kyläyhdistys, maa- ja kotitalousseura ja yksityinen yhteistyökumppani.

Tulevaisuuden yhteistyökumppaniksi nimettiin useimmin Kainuun Nuotta ja kyläyhdistys. Kunta ja Ely-keskus mainittiin seuraavina mahdollisten yhteistyökumppanien joukossa. Museoviraston rooli kutistui, vain kaksi vastaajaa nimesi sen yhteistyötahoksi jatkossa. Komulan myllylle nimettiin vastauksissa laajin verkosto. Seurakuntaa ei nimetty yhteistyökumppaniksi, vaikka esimerkiksi seurat on järjestetty myllypihassa Hyrynsalmen Komulan myllyllä. Kansainvälinen yhteistyö ei saanut yhtään vastausta. Liikenneviraston rooli jäi myös huomiotta niilläkin myllyillä, joiden liikenneyhteyksissä se on merkittävä toimija.

Vastaajien mukaan sopivia tulevaisuuden yhteistyökumppanuksia olisivat Suomussalmella Runtin, Peurokosken, Rekelänvaaran ja Pupon myllyt. Rekelänvaaran myllyn vastauksissa ei toisaalta kysymykseen reagoitu. Ristijärven Karppalan vastauksissa nimettiin mahdolliseksi yhteistyömyllyksi Hyrynsalmen Komulan mylly. Paltamon Rinteen myllyyn kohdistuvissa vastauksissa Karppalan mylly koettiin yhteistyötahoksi. Komulan myllyn vastauksissa Karppalan lisäksi Hyrynsalmen Korkialehdon mylly ja Puolangan Paasikosken mylly nimettiin mahdollisiksi yhteistyötahoiksi. Vuonteenkosken myllylle Kuhmossa ei todettu mahdollista yhteistyömyllyä. Kaikki edellä mainitut kumppanuudet ovat liikenneyhteyksien ja etäisyyksien suhteen helposti muodostettavissa (Kuvio 4).

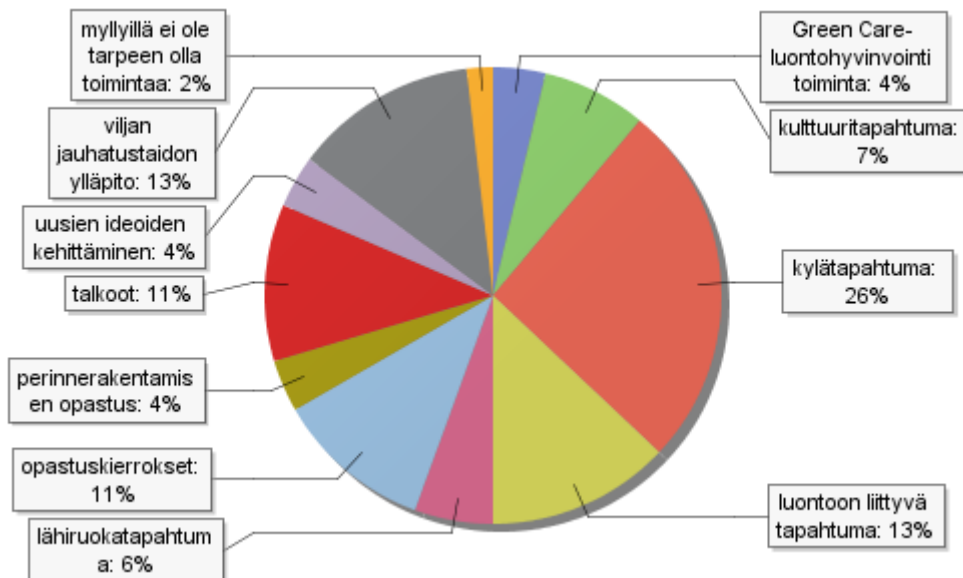
KUVIO 4. Viisi vahvaa myllyä yhteistyön ja edellytysten suhteen. Pohjakartta Maanmittauslaitos 2018, tieaineisto Liikennevirasto, 2018.

Osallistumishaluja toimintaan kysyttiin monivalintakysymyksellä, jossa oli valittavissa useampi vaihtoehto. Vastaajista puolet oli valmiita talkootyöhön. Rinteen myllyn vastaajissa oli suurin talkoisiin osallistumishalukkuus. Kolmella myllyllä, Komulan, Rinteen ja Pupon myllyillä, ilmeni halua opastamiseen. Komulan myllyn vastaajista kaikkiin tarjollaoleviin vaihtoehtoihin löytyi vähintään yksi halukas tekijä. Rinteen myllyllä oli myös kattava toimintavalikoima lukuun ottamatta yrittäjänä palvelun tarjoamista. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan halunnut tällä hetkellä osallistua myllyihin tai mylly-ympäristöihin liittyvään toimintaan. Karppalan, Komulan ja Rinteen myllyillä haluttiin osallistua uusien toimintamuotojen ideointiin.

4.5 Tulevaisuuden ideointi

Vain Komulan ja Rinteen myllyillä katsottiin olevan toimiva vastuutaho. Kylätoimintaa pidettiin vilkkaana vain Karppalan ja Rinteen myllyjen seudulla. Karppalan, Komulan, Rinteen ja Vuonteenkosken myllyjä pidettiin tärkeinä oman kylän väelle. Karppalan, Komulan ja Rinteen myllyjen alkuperäisille osakastaloille mylly oli tärkeä. Suomussalmella pohjoiset Pupon, Rekelänvaaran ja Runtin myllyt saivat kukin yhden arvion unohdettuna kohteena, kuten myös Paltamon Rinteen mylly aiemmissa vastauksissa ilmenneestä elävyydestään huolimatta.

Myllykohtaisia tuloksia tarkastellessa tulevaisuuden toimintana kylätapahtumat ja talkoot olivat vastaajien mukaan soveltuvia toimintoja suurimmalle osalle myllyjä (Kuvio 5). Puolella myllyistä esiintyi viljan jauhatustaidon säilyttämisen puolestapuhujia. Kulttuuritapahtuma, luontoon liittyvä tapahtuma, lähiruokatapahtuma ja Green Care luontohyvinvointitoiminta saivat vastauksia, mutta esimerkiksi perinnerakentamisen opastus ei herättänyt kiinnostusta. Yhdellä myllyistä valittiin myös ”myllyllä ei ole tarpeen olla toimintaa”- vastaus. Kaikkien vastausten koosteessa kylätapahtuma oli suosituin, luontoon liittyvä tapahtuma ja viljan jauhatustaidon ylläpito yhtäläisellä kannatuksella seuraavana.

KUVIO 5. Vastaajien valinnat tulevaisuuden toimintamuodoiksi myllyillä.

Avoin kysymys ideoista myllyn tulevaisuuden suhteen toi vahvasti esiin myllyjen arvostuksen. Mylly koettiin jo olemassaolollaan arvokkaaksi kulttuuriperinnöksi. Toimintana mainittiin retkeilykohde, matkailu ja yhteiset tapahtumat. Myllyä ympäröivä luonto ja kulttuurimaisema mainittiin arvokkaana ja toivottiin niiden hyödyntämistä matkailussa (Kuvio 6). Korjaamistarve nousi tämänkin kohdan vastauksissa runsassanaisesti esille. Varsinaisesti uusia ideoita ei noussut esiin.

KUVIO 6. Komulan myllyn koski. Valokuva Liisa Misikangas 2017.

Vapaa sana toi esille muutaman uuden lähimenneisyyteen sijoittuvan kokemuksellisen tarinan, joissa yllättäen seikkailevat edelleen haltijat sulassa sovussa arkisten sattumusten kanssa. Keväällä 2018 julkistettu myllykokonaisuuden myynti Kainuun Nuotalle mainittiin kahdessa vastauksessa. Kainuun Nuottaa pidettiin mieluisana ylläpitäjänä. Suomussalmen Runtin myllyn tarinoita on kirjattu kyläkirjaan ja Komulan myllyltä kuvattu myös elokuvia, kertoivat vastaajat. Tarinoita on edelleen kirjoittamatta ylös yhden vastaajan mukaan.

4.6 Käsikirja Kainuun Nuotalle

Kainuun Nuotalle koostettiin myllyistä ja niihin liittyvistä tarinoista käsikirja. Käsikirja sisältää perustiedot myllyistä, mm. rakentamisvuoden, rakennusmateriaalit sekä tiedot muista myllyihin liittyvistä rakenteista ja niihin mahdollisesti tehdyistä korjauksista sekä tärkeimmät lähitulevaisuuden korjauskohteet (Kuvio 7). Lisäksi kirjattiin ylös myllyihin liittyviä tarinoita. Käsikirja laadittiin Kainuun Nuotan sisäiseen käyttöön, koska siihen tuli myös yhteystiedot myllyalueen yhdistyksiin, yrityksiin ja maanomistajiin.

KOMULAN MYLLY

Sijainti

Syväjoki, Komulanköngäs, Komulanvaara, Hallanmaantie 65, 89400 HYRYNSALMI
Mylly Kytömäen osakaskunnan alueella, myllysauna Metsähallituksen luonnonsuojelualueella.
Myllyaitta lukossa.
UKK-reitin varrella, köngäskierroksen varrella, hiihtolatu, moottorikelkkareitti

Perustietoa

Rakennusvuosi	1900-luvun alku, 1600 luvulta alkaen paikalla ollut mylly
Tyyppi	Hierrinmylly
Teho, käyttöajat	Hehtolitra (75 kg) tunnissa hyvän veden aikaan
Rakenteet	Myllyaitta (myllyä kutsutaan sillä nimellä), myllysauna, pato, ränni. Myllyn pihassa on tulipaikka ja puucee. Lammen rannalla laavu ja pitkospuut, Hyrynsalmen kunta huoltaa. 16,4 m ² , 76 m ³
Tarvekäyttö loppunut	1980-luvulla
Kunnostukset	1950-luku kivenaluslauteet, lattia 1973 kivenaluslauteet, lattia, alimmat seinähirret, sammakkorauta, kynän kuvelautoja 1990 kengitys, keskihirsiä, tuohikatto, koneisto kunnostettu, siipitukki uusittu, yläkivi, patolaitteet ja ränni 2002 kivien teroitus
Entiset myllytalot	Lauttala, Tervakangas, Komula, myöh. Alatalo, Kantola, Keskitalo, Naurisaho (emäntä alkuperäisistä osakastaloista)
Myllyritaito	xxxxx xxxxxx, puh 000-000000
Oppaat, avaimen haltijat	xxxxxxx, puh. 000-00000, myös muilla myllytaloilla on avaimia

Verkosto

Lähimyllyt ja luonnonnähtävyydet:
Korkealehdon mylly Letuskyläntie 38, Hyrynsalmi, 16 km
Paasikosken mylly, (Lylykylän mylly) Seipeläntie 20, Puolanka, 31 km
Karppalan mylly Uvantie 40, Ristijärvi, 42 km
Hepokönkään putous, Hepokönkäntie 21, Puolanka, 33 km
Mustarindan näkötorni, Paljakantie 63, Hyrynsalmi, 9 km
Kaunislehdon talomuseo, Vanhatie 89, Hyrynsalmi, 27 km
Kyläyhdistys:
Väskylä ry

KUVIO 7. Esimerkki myllyn perustiedoista

Käsikirjaa voidaan täydentää ja sen osia voi irrottaa ja yhdistellä yhteistyökumppanien kohdentuihin tarpeisiin. Perustiedoista ja tarinoista koostuvia kokonaisuuksia voi käyttää opastusten rakentamisessa ja yhteystiedot maanomistajiin ja yhteistyökumppaneihin helpottavat kylätoiminnan ja kylien välisen yhteistyön rakentamisessa.

Tarinat lyhennettiin käsikirjaan helposti kerrottavaan muotoon ja niissä viitattiin alkuperäislähteeseen. Tarinat ryhmiteltiin aiheittain, kuten seuraava tonttutarinoihin sijoittuva kertomus:

Kerran Väisälän äijä jauhatti ja söi talkkunaa myllysaunassa. Kiukaan takaa alkoi kuulua ääniä. Mies nakkasi lusikalla talkkunaa nurkkaan ja sanoi ”Tuossa on sulleki!”. Ääntä ei enää kuulunut. (Tarinapiiri 1999. Väisälä-Kytömäen kylän tarinoita. Moniste. 14.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Opinnäytetyön tulosten perusteella mylly-ympäristöissä on kylätoiminnan ja matkailun kehittämiseen monia mahdollisuuksia. Myllyt ovat arvostettuja luonto- ja kulttuuriympäristöjä ja retkeilykohteina suosittuja. Kaikilla kylillä, joista vastauksia saatiin, asuu opastustaitoisia henkilöitä. Parhaat edellytykset vastausten perusteella kylätoimintaan ja matkailuun on Paltamon Rinteen ja Hyrynsalmen Komulan myllyillä. Opastus- ja jauhatustaidon lisäksi näillä myllyillä pystytään tarjoamaan mm. kahvi- ja ruokapalveluja myllylle ja lähietäisyydeltä löytyy majoitustoimintaa. Rakennusten kunto on kaikilla myllyillä käyttöä rajoittava tekijä tällä hetkellä. Vedenvaraisten rakenteet ja katot ovat kiireellisimmät korjauskohteet. Esteettömyys toteutuu vain harvoin.

Myllyjen elävyyttä edistävä verkosto rakentuisi vastausten perusteella kyläyhdistysten ja Kainuun Nuotan yhteistyöllä. Kunta ja Kainuun Ely-keskus ovat vastaajien mielestä tärkeät yhteistyökumppanit. Myllyjen välille yhteistyötä syntyisi vastaajien mukaan Suomussalmen pohjoisosan neljälle myllylle ja Kainuun läntisen vaarajakson viidelle myllylle. Kirjallisuuden perusteella muillakin myllyillä on ympäristössään vahvuuksia, esimerkiksi museokohteita tai tapahtumia, joihin myllyn voisi liittää. Talkoointoa on jossain määrin kaikilla myllykylillä, mutta suurin osa vastaajista ei halunnut osallistua myllyihin tai mylly-ympäristöihin liittyvään toimintaan.

Vesimyllyjen uusien käyttöjen sijaan myllykyselyn vastaajat pitivät kylätapahtumia, luontoon liittyvää toimintaa ja jauhatustaidon ylläpitoa jatkossakin tärkeimpinä toimintamuotoina. Vastaajista Komulan, Karppalan tai Rinteen myllyn lähimyllykseen valinneet olivat kuitenkin halukkaita osallistumaan uusien toimintamuotojen ideointiin.

Tulosten perusteella myllyjen korjaus on ensisijainen tehtävä. Tiedottamista myllyjen tilanteesta tarvitaan ja vastuunjako edellyttää keskustelua toimijoiden ja kylien välillä. Reittien ja tuotekokonaisuuksien kehittäminen, uuden ideointi ja yrittäjien tietoisuuden lisääminen mylly-ympäristöjen mahdollisuuksista ovat tärkeitä toimia kehittämistyön alkuunpanossa.

6 POHDINTA

Kirjallisuuslähteistä saatiin perustietoa käsikirjaan kaikkien myllyjen osalta. Rakenteita koskeva tieto oli jo vanhaa kirjallisuudessa, mikä Museoviraston kohdemuistioista vuosien varrelta ilmeni. Kainuun Nuotta aloitti kuitenkin myllyjen kartoituksen kunnostusta varten keväällä 2018. Runsaasta tarinankerrontaan soveltuvaa materiaalia ei opinnäytetyön puitteissa saatu koottua yhteen. Lisäksi kyselyn kautta ilmeni, että myllykyliltä voisi löytyä vielä ylös kirjoittamattomia tarinoita. Kirjallisuus oli hajallaan kirjastoissa ja yksityisissä kokoelmissa Kainuun maakunnan alueella ja sähköisessä muodossa oli vain harva lähteistä. Sähköisessä muodossa olevalle käsikirjalle oli siten tarvetta, jotta tietoja on jatkossa mahdollisuus pitää ajantasaisena.

Kyselyn vastausmäärä ei riitä kattavan ja luotettavan kokonaiskuvan muodostamiseen. Puolelle alueen myllyistä ei kohdistunut lainkaan vastauksia, joten niiden kunnosta ja käytöstä ei saatu uutta tietoa. Saaduista vastauksista ilmeni kuitenkin kärkiaiheita korjausten, yhteistyöverkoston ja toiminnan suuntaviivojen hahmottamiseksi. Kyselyn vastaajien taustaa ei selvitetty tarkemmin ja osa vastaajista ilmeisesti koki, ettei heillä ole edellytyksiä kommentoida myllyjen kuntoa tai rakenteita. Sama ilmiö näkyi myös muissa myllyn käyttöön, toimintaan ja toiminnan edellytyksiin liittyvissä kysymyksissä. Yrittäjien vastauksia ei saatu.

Puolet kohdekylistä ja yrittäjät jäivät siis kyselyn ulkopuolelle ja herääkin kysymys, oliko kysely tutkimusmenetelmänä tai sen lähetystapa yhdistysten ja kuntien kautta väärä kohderyhmiä ajatellen. Toisaalta perinteiset vesi- ja tuulimyllyt ovat jääneet ehkä pienen piirin kiinnostuksen kohteeksi ja kuten Kainuun matkailustrategiassakin mainitaan, keskittyy matkailun kehittäminen tällä hetkellä luonto- ja liikuntamatkailuun, joten matkailuaiheena myllyt jäävät marginaaliin.

Kylätoiminnan aktiivisuus vaihtelee kylittäin, eikä esimerkiksi Komulan myllyn seudun kyläyhdistyksessä ole vuosiin ollut järjestettyä toimintaa. Kyselyn osoittaminen myllyihin kiinteästi liittyville kyläyhdistyksille, hallinnolle ja myllytaloille oli kuitenkin perusteltua, sillä käsitteellistetyn kylän rajaus riippuu tahosta, joka sitä määrittää. Mahdollisen maaseuturahaston tai Leader-rahoituksen suhteen juuri kyläyhdistykset ovat oikea kohderyhmä. Toisaalta myllyihin liittyvät entiset osakastalot on tärkeää saada myllykeskusteluun jo alusta alkaen, sillä ne määrittävät kylän muistinvaraista ja menneisyyden kokemuksiin perustuvaa tilaa. Rajautumalla myllyn sijaintikylän tilaan,

voitiin kuitenkin olettaa vastausten antavan lisäarvoa alkuperäisen opinnäytetyön ajatuksen ”Kainuun vesimyllyt kylien voimavaraksi” suhteen.

Myllyjen restaurointihanke kolmisenkymmentä vuotta sitten kunnosti myllyt perinteisin menetelmin ja niiden status valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuina kulttuuriympäristöinä on tuonut niille positiivista julkisuutta. Vastausten perusteella kehitys kuitenkin pysähtyi suurimmalla osalla myllyistä Museoviraston rahoituksen kutistuessa ja myllyjen rapistuessa. Kirjallisuuslähteiden ja kyselyn perusteella vastuutahot kylillä ja maanomistuksen ja paikallisten oppaiden järjestäminen jäi hataraksi. Jo historiastaan vahvoina myllyinä tunnetut Komulan, Karppalan ja Rinteen myllyt ovat selvinneet aktiivisten myllytalojen, kyläyhdistysten, kotiseutuyhdistyksen ja kuntien työllä.

Kaikilla tietoon tulleilla myllyillä oli korjausvelkaa. Omistajuuden, huollon, maanomistajuuden ja käyttöoikeuden suhteen kaivattiin tietoa ja vahvaa toimijuutta. Myllyryhmän siirtyminen Kainuun Nuotan omistajuuteen nähtiin positiivisena tapahtumana. Yhteistyökumppanuus syntyy vastaajien mielestä jatkossa aiemman Museoviraston sijaan Kainuun Nuotan kanssa ja muita mieluisia yhteistyötahoja ovat edelleen kyläyhdistykset, kunnat ja Kainuun Ely.

Myllykyliltä löytyi taitoja opastamiseen ja viljan jauhatukseen, joskin jauhatustaitoiset keskittyivät Komulan, Paasikosken, Rekelänvaaran ja Rinteen myllyille. Toisaalta todennäköistä on, ettei kysely tavoittanut kaikkia myllykylien jauhatustaitoisia henkilöitä. Kunnostus- ja huoltotarpeiden kannalta hyvä tieto oli, että konetyötaitoisia henkilöitä asui kaikilla kylillä, joilla myllyjä sijaitsee.

Parhaiten myllyille soveltuviksi tulevaisuuden toimintamuodoiksi nimettiin perinteiset kylätapahtumat ja talkoot. Luontoon liittyvät tapahtumat ja viljan jauhatustaidon säilyttäminen koettiin tärkeiksi. Toisaalta myllyjen jauhatuskäytön sijaan kylätapahtumat ja yhdessäolo sekä retkeily korostuivat, eikä perinnetaitojen opetteluun noussut erityisesti toiveeksi. Uusia ideoita toimintaan ei kyselyn kautta saatu.

Myllyjen verkostoja syntäisi kyselyn perusteella luontevasti pohjoiseen Suomussalmen Peurokosken, Pupon, Rekelänvaaran ja Runtin myllyjen kesken. Hossan kansallispuisto ja vireä Suomussalmen kuntakeskus tukevat tuota kokonaisuutta. Länsi-Kainuussa Paasikosken, Korkialehdon, Komulan, Karppalan ja Rinteen myllyt muodostavat toisiinsa liittyvän ketjun. Kolmen erilaisen myllytyypin sarjana maantieteellisesti lähimmät Korkialehdon ratasmylly, Komulan hierrinmylly ja Karppalan turbiinimylly olisivat vahva kolmikko päiväretkeilyyn. Komulan myllyn lähellä palvelut

Ukkohallan ja Paljakan laskettelukeskuksessa ovat selvä etu. Kuhmon, Kajaanin ja Sotkamon myllyjen yhteistyömahdollisuuksista ei kysely antanut tietoa.

Myllykylillä voidaan todeta Kumpulaisen (2012) hahmottelema perinteinen paikkasidonnainen kylä sekä eletty kylä. Vastauksissa tuli selvästi esiin myllyn tärkeys arvokkaana rakennuksena koko kylän näkökulmasta. Elettynä kokemuksena toimivat kylätapahtumat myllyllä ja tarinoiden kokoaminen kyläkirjaan, kuten Piispajärvellä on tehty Runtin myllyn tienoosta ja kehittämishankkeiden yhteydessä julkaisuihin Komulan myllyn seudulla. Vastausmääriltään runsaimmat Komulan ja Rinteen myllyt sijaitsevat Metsähallituksen ja Paltamo-Seuran maalla. Pohdittavaksi jää, onko yhteisön yhteiseksi - myös maanomistuksen suhteen - mieltämällä myllyllä paremmat edellytykset säilyä elävänä vai riippuuko se ainoastaan kyläläisten aktiivisuudesta.

Kumpulainen (2012) nimeää kylätoiminnan taustalla vaikuttavan sitoutumisen paikkaan, maisemaan, historiaan, yhteisöön ja paikallisidentiteettiin ja edellyttävän vastuunottoa ja sitoutumista. Kyselyn vastaajille paikan, maiseman ja historian merkitys on ilmiselvä, korostuahan harmi myllyjen kurjasta kunnosta niidenkin kysymysten vastauksissa, missä sitä ei edes kysytty. Paikallisidentiteettiä kuvastanee tarinoiden keruun suosio ja oma tarina osana historiaa, mikä löytyy erään vastaajan kertomuksesta, jossa työssä tunnelmoidaan mylly-ympäristössä ja liitetään päivän tilanteet myös vanhoihin tarinoihin, pistämällä tapaturmat haltijan kiukun piikkiin.

Kumpulaisen (2012) mukaan kylän motivaation lisäksi tarvitaan jatkuva vuorovaikutus hallinnon ja kyläyhteisön välillä. Myllykyselyn vastaajat ovat pettyneitä takavuosien määrärahojen puutteeseen ja aiempien omistajatahojen jarrutteluun kunnostusasioissa. Osa kylistä on hankkeiden kautta voinut kohentaa myllyn tilannetta, mutta Kainuun Nuotalta odotetaan vahvaa vastuunottoa jatkossa ja vuorovaikutusta kyläyhteisöjen kanssa. Haasteena on, kuten kyläteemaohjelmassa todetaan, kylien väen väheneminen ja ikääntyminen. Talkooväkeä ei välttämättä löydy entiseen tapaan, mutta kylätoiminnalle on tilausta myllykylillä. Toisaalta esimerkiksi Leader-toiminta on tuttua kylillä ja tietoliikenneverkkojen rakentaminen on luonut hyvät edellytykset laajallekin yhteistyölle sähköisten yhteyksien kautta.

Kainuun myllyt ovat vahvaa kulttuuriperintöä niin paikkoina kuin niihin liittyvien tarinoiden ja tapahtumien ilmentymänä. Kulttuuriperintö matkailussa herättää Ilmosen (2016, 22) mukaan usein kysymyksen kulttuuriperinnön ”omistajuudesta” ja myllyjen kohdalla maanomistuksen ja muiden vastuiden selvittäminen ja tiedottaminen aiheesta ovat tärkeitä etappeja yhteistyön rakentami-

seen kulttuuri-, matkailu- ja kylätoimijoiden välille. Ilman yhteistyötä myllyjen elinvoima hiipunee aiempien vuosien tapaan. Samalla on keskusteltava säännöistä, miten arvokkaita luontokohteita käytetään ja miten luonnon ja kulttuurin säilyminen turvataan.

Opinnäytetyön yksi tavoite oli selvittää uusia käyttötapoja tai -mahdollisuuksia myllyille. Kuitenkaan ainuttakaan uudentyypistä ideaa ei noussut esiin. Ajan kuvaa edusti kuitenkin geokätköilyharrastus. Kyselyä parempia menetelmiä ideointiin olisivat voineet olla innovatiivisuutta ruokkivat ryhmätyömenetelmät, esimerkiksi työpajan järjestäminen aktiivisimmilla vastaajakylillä. Erilainen tulokulma olisi kuitenkin tarpeen, ettei takavuosien pysähtyneisyys toistu. Myllyjen tulevaisuuden käytön ideointiin tulisi saada mukaan kylien paikallistuntemus ja yhdistystaito, yrittäjien matkailuun ja tuotteistamiseen liittyvä kokemus ja toimijoiden asiantuntemus ja verkostot.

Perustiedon pohjalta on uskallettava kääntää ajatukset pois museotoiminnasta uusille urille. Kulttuuriperinnön säilymisen edellytys on Unescon mukaan elävöittäminen, uuden luominen. Myllykulttuurin uudentamiseen on perusteltua panostaa ja herätellä myös paikalliset asukkaat ja toimijat näkemään ennakkoluulottoman ajattelun merkitys perinteen säilyttämisessä. Oulujoen vesivoimalaitosten maailmanperintökohdeprosessin tiimoilta verkostoja ja tunnettuutta on muodostunut Kainuun suuntaan Kainuun Nuotan osallisuuden myötä ja Euroopan kulttuurireittihaut ovat auenneet, joten yhteistyömahdollisuuksia on silläkin saralla. Myllykyselyn vastauksissa ei sivuttu kumpaakaan näistä prosesseista, vaikka vastaajissa oli myös viranomais- ja yhdistystahoja.

Opinnäytetyön tuotostavoite oli käsikirja, josta esimerkiksi opastamisen tueksi olisi helppo koostaa kokonaisuuksia myllyistä tai myllyryhmistä. Käsikirjan runko Kainuun Nuotan sisäiseen käyttöön valmistui, mutta puuttuvaa tietoa on paljon. Käsikirjan tarkoitus ei toki ole koskaan tulla valmiiksi, vaan sitä täydennetään esimerkiksi uusilla yhteystiedoilla ja tarinoilla. Käsikirjan ylläpito voisi olla yhteisöllistä esimerkiksi pilvipalvelussa tai rajatun käyttäjäryhmän blogissa, jolloin käyttöoikeuden saaneella olisi oikeus lisätä tietoa kirjaan. Niin Kainuun myllyjen uusien käyttöjen ideointi kuin käsikirjan koostamisen jatkaminen ja myllytarinoiden keruu ovat opinnäytetyön puitteissa liian laajoja kokonaisuuksia toteutettavaksi ja vaatisivat rahoituksen maakunnan laajuuden ja aiheen työläyden vuoksi. Tarkoituksenmukaista olisi järjestää myllykylille tapaamisia, joissa tiedotettaisiin uudesta omistajasta ja ideoitaisiin myllyjen tulevaisuutta. Haastatteluun saataisiin mahdollista tarinaperinnettä vielä tallennettua lisää. Entisten myllytalojen velvoite pienten korjausten tekijänä käyttöoikeutta vastaan vaatisi päivittämistä omistajanvaihdosten jälkeen. Kolmenkymmenen vuoden aikana kantatalojenkin omistajuus on osin vaihtunut.

Myllyjen ja myllykylien rahoitustarpeita ajatellen matkailun ja kylätoiminnan yhdistäminen ja laajempi yhteistyö kansainvälistenkin tahojen kanssa sopivat hyvin kauden rahoitusohjelmien tavoitteisiin. Kainuun Nuotalla on kylien kattojärjestönä ja kylätoiminnan ja vanhojen rakennusten kunnostuksen asiantuntijana erinomaiset edellytykset rakentaa yhteistyötä myllyjen säilymiseksi.

LÄHTEET

Ekomuseo 2018. Rinteen vesimyllyn kunnostus. Viitattu 13.2.2018,
<http://ekomuseo.blogspot.fi/2013/09/rinteen-vesimyllyn-kunnostus>

Huhmo, V-P. 2017. Oulujoen vesistön voimalaitosarkkitehtuuri. Esiselvitys maailmanperintöarvoista. Humanpolis oy. Viitattu 26.7.2018, <http://ppohjanmaa.tjhosting.com/kokous/2017463-12-3>. PDF

Ilmonen, K. 2016. Kulttuuriperintö maaseudun matkailuyritysten tuotteissa ja palveluissa. Kokkola: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.5.2018,
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/49408/978-951-39-6628-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kainuun liitto 2018. Kainuun matkailustrategia 2018–2021. Viitattu 26.7.2018,
https://issuu.com/viestintakainuu/docs/matkailustrategia_nettiljulkaisu_kev

Korhonen, T. 1993. Vesimyllyt. Historia, käyttö ja kunnostus erityisesti kainuulaisen myllyperinteen valossa. Kajaani: Kainuun museo ja Museovirasto.

Kumpulainen, K. 2012. Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 457. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 13.2.2018,
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40912/978-951-39-4972-3_2012.pdf?sequence=1

Lehtimäki M. 2018. Kulttuurireitti yhteisenä toiminta-alustana. Taustaselvitys Euroopan neuvoston kulttuurireittien laajennetusta osittais sopimuksesta (EPA). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu- ja 2017:29. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 15.5.2018,
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80075/OKM_29_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lukkari T.& Nieminen K., 2015. Kainuun kyläteemaohjelma 2015–2020. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 39.- 2015. Viitattu 15.5.2018,
<http://www.theseus.fi/handle/10024/89899>

Myllyniemi, S. 2013. Korpimuseo. Matka Ylä-Kainuun maagisiin maisemiin. Porvoo: Hyrynsalmen kunta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Suomi liittyy Euroopan neuvoston kulttuurireittisopimukseen. Viitattu 15.5.2018, https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/suomi-liittyy-euroopan-neuvoston-kulttuurireittisopimukseen

Suomen kylätoiminta ry. 2014. Voimistuvat kylät-vahvistuvat lähiyhteisöt. Paikallisen kehittämisen valtakunnallinen ohjelma 2014–2020. Viitattu 13.2.2018, http://www.kylatoiminta.fi/uploads/images/tiedostot/opaat/ohjelma2014_2020_verkkoon.pdf

Suomen vesiputoukset 2018. Komulanköngäs. Viitattu 13.2.2018, <https://www.suomenvesiputoukset.fi/vesiputoukset/suomen-vesiputoukset-luettelossa/komulankoengas/>

Turpeinen, O. 1985. Kainuun historia II. Väestö ja talous 1721-1982. Kajaani: Kainuun sanomain kirjapaino oy.

Ympäristöministeriö 2018. Unescon maailmanperintöluetteloon ehdotettavia kohteita haetaan nyt Suomessa. Viitattu 26.7.2018, [http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Unescon_maailmanperintoluetteloon_ehdote\(47035\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Unescon_maailmanperintoluetteloon_ehdote(47035))

Tämän kyselyn tarkoitus on kartoittaa Kainuun perinteisten myllyjen nykykäyttöä ja toimintaedellytyksiä, myllyjen toimintaa tukevaa verkostoa ja löytää virikkeitä myllyjen toimintaan tulevaisuudessa. Vastauksenne on tärkeä myös myllyjen kunnossapidon suunnittelussa. Kyselyn tuloksia voidaan hyödyntää kylätoiminnan ja myllyihin liittyvän kylämatkailun kehittämisessä. Mukana otoksessa on vuosina 1998–1991 Museoviraston korjaushankkeessa kunnostettuja myllyjä.

Kysely on osa Maaseudun kehittäjä-tutkinnon opinnäytetyötä. Opinnäytetyön työelämäohjaaja on Veli-Matti Karppinen, Kainuun Nuotta ry.

Lisätietoja antaa Oulun ammattikorkeakoulun opiskelija Liisa Misikangas 040-7700517, sähköposti liisa.misikangas@hyrynsalmi.net.

Vastaaminen on helppoa ja vie aikaa noin 10 minuuttia.

Lämmin kiitos osallistumisestanne!

Perustiedot

1. Mikä mylly on lähinnä toimi- tai asuinpaikkaanne?

- Korkialehdon mylly, Hyrynsalmi
- Komulankönkään mylly, Hyrynsalmi
- Vuonteenkosken mylly, Kuhmo
- Niskankosken mylly, Kuhmo
- Rinteen mylly, Paltamo
- Paasikosken mylly, Puolanka
- Karppalan mylly, Ristijärvi
- Huovilan mylly, Sotkamo
- Lakhon mylly, Sotkamo
- Rekelänvaaran mylly, Suomussalmi
- Peurokosken mylly, Suomussalmi
- Runtin mylly, Suomussalmi
- Pupon tuulimylly, Suomussalmi
- Huovilan tuulimylly, Kajaani
- En toimi tai asu myllyalueella

2. Mikä seuraavista kuvaa suhdettanne myllyyn tai myllykylään?

- myllykylän asukas
- myllykylän vapaa-ajan asukas
- yrittäjä
- viranomaistaho
- myllyn alkuperäisen osakastalon jäsen
- myllypaikan maanomistaja
- yhdistystoimija
- muu harrastus aiheeseen

3. Missä roolissa olette/olette olleet myllyn käyttäjänä viiden viime vuoden aikana?

- järjestän kylätapahtumia myllyllä
- opastan vierailijoita
- jauhan viljaa
- kunnossapidän myllyä
- huollan myllyaluetta, esim. jätehuolto, auraus
- teen maisemanhoitoa/metsänhoitoa myllyalueella
- huollan myllyaluetta, esim. jätehuolto, auraus
- kerään perinnetietoa
- olen avaimenhaltija
- osallistun tapahtumiin
- retkeilen myllyllä
- muu, mikä _____

Myllyn käyttö viiden viime vuoden aikana

4. Kuinka myllyä on käytetty viiden viime vuoden aikana?

- kylätapahtuma, mikä/mitkä _____
- viljan jauhatus
- muu voimanotto (esim. pärehöylä, sähkön tuottaminen), mikä _____
- yrityksen järjestämien retkien kohde
- vapaa-ajan retkikohde
- museotoiminta
- yksityinen tilaisuus
- yhdistyksen jäsenten oma tilaisuus
- muu, mikä _____
- en osaa sanoa

5. Kuinka usein myllyllä on jauhettu viljaa viiden viime vuoden aikana?

- useita kertoja vuodessa
- joka vuosi
- harvemmin kuin vuosittain
- myllyllä ei ole jauhettu viiteen vuoteen
- en osaa sanoa

6. Kuinka usein myllyllä on järjestetty kylätapahtumia viiden viime vuoden aikana?

- useita kertoja vuodessa
- joka vuosi
- harvemmin kuin vuosittain
- myllyllä ei ole järjestetty tapahtumia
- en osaa sanoa

7. Mitä kehittämis- ja korjaustoimia myllylle on tehty viiden viime vuoden aikana?

- myllylle on tehty kunnostustoimenpiteitä
- myllyyn liittyvää perinnetietoa on koottu
- myllylle on tehty kehittämissuunnitelma

- myllyyn liittyvä muu hanke on toteutettu
- myllyllä ei ole tehty kehittämis- ja korjaustoimia
- en osaa sanoa

8. Jos myllyllä on tehty huolto- tai korjaustoimia viiden viime vuoden aikana, mitä näistä?

- ympäristön raivaus
- katon kunnostus
- hirsien vaihto
- lattian kunnostus
- rännin kunnostus
- padon kunnostus
- kivien vaihto
- kivien teroitus
- koneiston kunnostus
- siltojen kunnostus
- myllysaunan kunnostus
- kulkureittien kunnostus
- nuotiopaikan, wc tai muun rakennelman korjaus tai rakentaminen
- muu, mikä _____
- en osaa sanoa

9. Mitkä ovat kolme kiireellisintä kunnostuskohdetta tällä hetkellä?

- ympäristön raivaus
- katon kunnostus
- hirsien vaihto
- lattian kunnostus
- rännin kunnostus
- padon kunnostus
- kivien vaihto
- kivien teroitus
- koneiston kunnostus
- siltojen kunnostus
- myllysaunan kunnostus
- kulkureittien kunnostus
- nuotiopaikan, wc tai muun rakennelman korjaus tai rakentaminen
- muu, mikä _____
- en osaa sanoa

Myllyjen toimintaa edistävät rakenteet ja verkostot

10. Mitä edellytyksiä myllyltä löytyy?

- opasteet tulotiellä
- informaatiotaulu myllyllä
- nettisivut
- julkisen liikenteen reitti alle 1 km päässä

- parkkipaikka pihassa
- parkkipaikka 0-100 m päässä
- ei parkkipaikkaa
- pihaan pääsee autolla käymään
- esteetön reitti pihaan (lastenvaunut, pyörätuoli, rollaattori)
- esteetön kulku myllyyn
- esteetön reitti koskinäkymälle
- puucee
- roska-astia
- nuotiopaikka
- kalastuskohde ohessa
- retkeilyreitti ohessa
- muuta, mitä_____
- en osaa sanoa

11. Mitä taitoja kylältänne tai lähialueelta löytyy myllyä ajatellen?

- vieraiden opastaminen
- jauhatustaito
- myllyn huolto
- ruokailun järjestäminen myllylle
- kahvituksen järjestäminen myllylle
- kahvila tai ravintola (alle 10 km etäisyydellä)
- majoitustoiminta (alle 10 km etäisyydellä)
- tarinankerronta
- musiikin esittäminen
- vene- tai kanoottivuokraus
- traktoriyöt
- henkilökuljetuspalvelu
- muu, mikä_____
- en osaa sanoa

12. Kenen kanssa olette toiminut yhteistyössä myllyä koskevissa asioissa?

- Kainuun ely
- Kainuun Nuotta ry
- Kunta
- Kyläyhdistys
- Leader toimija
- Liikennevirasto
- Maa- ja kotitalousseura
- Maanmittauslaitos
- Metsähallitus
- Museovirasto
- Myllytalo
- Osakaskunta

- Senaattikiinteistöt
- Seurakunta
- Toinen mylly
- Yritys
- Kansainvälinen yhteistyökumppani
- Muu, mikä _____

13. Keitä pidätte yhteistyökumppaneina jatkossa myllyä koskevissa asioissa?

- Kainuun ely
- Kainuun Nuotta ry
- Kunta
- Kyläyhdistys
- Leader toimija
- Liikennevirasto
- Maa- ja kotitalousseura
- Maanmittauslaitos
- Metsähallitus
- Museovirasto
- Myllytalo
- Naapuri
- Osakaskunta
- Senaattikiinteistöt
- Seurakunta
- Yritys
- Kansainvälinen yhteistyökumppani
- Muu, mikä _____

14. Mihin yhteistyöhön olisitte itse kiinnostunut osallistumaan?

- talkoot
- opastaminen
- viljan jauhamisen opastaminen
- jauhatuksen tai perinnetaitojen opiskelu
- tarjoamaan yrittäjänä palveluja
- tarjoamaan yhdistyksen palveluja
- perinnetiedon keräämiseen
- uusien toimintamuotojen ideoimiseen
- muu, mikä _____
- en ole tällä hetkellä kiinnostunut osallistumaan toimintaan

15. Jos valitsitte ensimmäisessä kysymyksessä lähimyllyn, mikä/mitkä myllyt tuntuvat sopivilta yhteistyökumppaneilta?

- Korkialehdon mylly, Hyrynsalmi
- Komulankönkään mylly, Hyrynsalmi
- Vuonteenkosken mylly, Kuhmo

- Niskankosken mylly, Kuhmo
- Rinteen mylly, Paltamo
- Paasikosken mylly, Puolanka
- Karppalan mylly, Ristijärvi
- Huovilan mylly, Sotkamo
- Lakhon mylly, Sotkamo
- Rekelänvaaran mylly, Suomussalmi
- Peurokosken mylly, Suomussalmi
- Runtin mylly, Suomussalmi
- Pupon tuulimylly, Suomussalmi
- Huovilan tuulimylly, Kajaani

Myllyjen tulevaisuus

16. Millaisena pidätte myllyn tilannetta nyt?

- suosittu retkikohde
- vilkas kylätoimintakohde
- myllyllä on toimiva vastuutaho
- kiinnostavien tapahtumien paikka
- tärkeä oman kylän väelle
- tärkeä kohde alkuperäisille myllytalaille
- unohdettu kohde

17. Mitkä kolme seuraavista valitsisitte tulevaisuuden toimintamuodoiksi myllyllä?

- Green Care-luontohyvinvointi toiminta
- kulttuuritapahtuma
- kylätapahtuma
- luontoon liittyvä tapahtuma
- lähiruokatapahtuma
- opastuskierrokset
- perinnerakentamisen opastus
- talkoot
- uusien ideoiden kehittäminen
- viljan jauhatustaidon ylläpito
- myllyillä ei ole tarpeen olla toimintaa

18. Ideani myllyn käyttöön tulevaisuudessa

19. Vapaa sana. Tähän voi kirjoittaa ajatuksia myllyistä, tarinoista ja antaa palautetta.

Kiitokset ajastanne!

Kainuun perinteiset myllyt-kysely

Hyvä vastaanottaja,

Kartoitan kyselyllä Kainuun perinteisten myllyjen käyttöä ja toimintaedellytyksiä. Tiedosta on hyötyä myllyjen kunnossapidon ja toiminnan suunnittelussa, sekä myllyjen toimintaa tukevan verkoston kokoamisessa.

Myllykylien lähitoimijoiden asiantuntemus on ensiarvoisen tärkeää myllyjen tulevaisuuden kannalta. Alkuvaiheessa lähestyn oheisessa listassa lueteltujen myllykylien asukkaita ja yhdistysten, kuntien ja yrittäjien edustajia. Toivon, että jaatte kyselyä kaikille asiaan liittyville tahoille, myös alkuperäisille tuntemillenne myllytaloille. Pahoittelen, jos viesti tavoittaa Teidät useaan kertaan! Kysely on osa Maaseudun kehittäjä-tutkinnon (Yamk) opinnäytetyötä. Opinnäytetyön työelämä-ohjaaja on Veli-Matti Karppinen, Kainuun Nuotta ry.

Kyselyyn vastaaminen on helppoa ja vie aikaa 5-10 minuuttia. Kyselyyn pääsee oheisesta linkistä tai sen voi tilata paperiversiona minulta. Pyydän vastauksianne 28.3.2018 mennessä.

Lisätietoa kyselystä numerosta 040-7700517, Liisalta.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen!

Liisa Misikangas

opiskelija, Oulun ammattikorkeakoulu

myllyt, otos:

- Korkialehdon mylly, Hyrynsalmi
- Komulankönkään mylly, Hyrynsalmi
- Vuonteenkosken mylly, Kuhmo
- Niskankosken mylly, Kuhmo
- Rinteen mylly, Paltamo
- Paasikosken mylly, Puolanka
- Karppalan mylly, Ristijärvi
- Huovilan mylly, Sotkamo
- Lakiahon mylly, Sotkamo
- Rekelänvaaran mylly, Suomussalmi
- Peurokosken mylly, Suomussalmi
- Runtin mylly, Suomussalmi
- Pupon tuulimylly, Suomussalmi
- Huovilan tuulimylly, Kajaani